

I T A L I A.

QUANTVM Europa Asiae Africaeque praestat, tantum inter Europaeas regiones famae celebritate excellit ITALIA. Et enim quicquid legimus, audimus, discimus, quicquid loquuntur veterum ac recentium scriptorum libri, in quibus versamur quotidie, ea omnia impressa sunt illius vestigiis. Haec religionem, haec rempublicam, haec disciplinam militarem, libertatem, Imperium, diutissime fortiterque tutata est. Ea non ingeniis, non litteris, non eruditorum fama, non agri fertilitate, non disciplina vitae, non ullo virtutis genere ulli gentium concessit unquam. Hujus cum descriptionem in praesens moliamur, libet auspicari à decantato Plinii elogio, quod de ea lib. 3, cap. 5, magna verborum maiestate exaravit.

Italia omnium terrarum alumna eadem & parens, numine Deum electa, quae caelum ipsum clarius faceret, sparsa congregaret imperia, ritusque molliret, & tot populorum discordes ferasque linguas sermonis commercio contraheret ad colloquia, & humanitatem homini daret, breviterque, una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret. Sed quid agam? Tanta nobilitas omnium locorum, quos quis attigerit: tanta rerum singularum populorumque claritas tenet. Urbs Roma, vel sola in ea, & digna tam festa cervice facies, quo tandem narrari debet opere? Qualiter Campaniae ora per se, felixque illa ac beata amenitas? ut palam sit, uno in loco gaudentis opus esse naturae. Iam vero tota ea vitalis ac perennis salubritas caeli temperies est, tam fertiles campi, tam aprici colles, tam innoxii saltus; tam opaca nemora, tam munifica silvarum genera, tanta frugum & vitium olearumque fertilitas, tam nobilia pecorum vellera, tot opima tauris colla, tot lacus, tot annuum fontiumque libertas totam eam perfundens, tot maria, portus, gremiumque terrarum commercio patens undique, & tanquam ad iuvandos mortales ipsa avidè in mare procurrrens. Neque ingenia ritusque ac viros, & lingua manumque superatas commemoro gentes. Ipsi de ea iudicare Græci, genus in gloriam suam effusissimum, quotam partem ex ea appellando Græciam magnam. Hactenus ille. Descripserunt eam accuratius ex veteribus C. Sempronius, M. Cato, Polybius lib. 2, diligentissime, ut cætera, Strabo; ex recentioribus Blondus, Ioannes Annius Viterbiensis in Commentariis in Berosum cæterosque ei adiunctos auctores, Volaterranus, Sabellicus, Bernardus Saccus, Dominicus Niger, & Leander Albertus. Galliam vero Cis-alpinam, quæ non minimam Italiae partem comprehendit, pulcherrime descripsit Gaudentius Merula. Et jam nu-

Italia.

per Italiae antiquae descriptionem luculentam edidit, seculi nostri decus & ornamentum, Philippus Cluverius, opere stupendo, & post veterum ac recentiorum curas elaboratissimo. Nos ea, quæ distinctis operibus ac proluxa oratione jam dicti scriptores de Italia prodiderunt, compendio collecta trademus, & lectorem ad fontes ipsos, unde hæc nostra deprompsimus, subinde remittentes, ita antiqua novis & hæc antiquis temperabimus, ut nova ac praesens Italiae facies potissimum à nobis descripta esse, nec tamen antiqua omnino neglecta fuisse, credi possit.

Primum ergo ea quæ Italiam universam concernunt persequemur: postea sermonem in singulas ejus partes, urbes, populosque latius diffundemus.

Italia nomen pro temporum rerumque vicissitudine saepius mutavit. Dionysius Halicarnassæus lib. 1 Romanarum Antiquitatum regionem hanc nobilissimam, indigenas vocasse scribit *Saturniam*; Græcos vero, *Hesperiam*, *Ausoniæ*, *Oenotriam*; Herculis denique seculo dici coepisse *Italiam*. dicta fuit etiam *Samefene*, *Vitalia*, & *Argeffa*. Harum autem appellationum veram originem dare non ita facile est, partim ob discrepantes veterum sententias, partim quod Poëticis fabulis involutæ sint.

Nomina Italiae.

Italia, uti nomen pro temporum diversitate non semel mutavit, ita ejus termini ac fines varie ab auctoribus describuntur. Primum enim sola Siculorum regio Italia dicebatur ipsis indigenis, à rege eorum Italo, inter Narem Tiberimque amnes & mare Inferum protensa. Id nomen postmodum, sive indigenarum sive Græcorum usurpatione ita crevit, uti tandem hinc ad Siculum fretum, inde ad Alpes extensum sit, statutisque ejus fines, fluvius Varus, inde linea per Alpes Cottias, montem Adulam, Alpes Rhætias, adjunctaque juga, porro ad amnem Arsiam Histriae terminum. quæ quidem unum latus claudunt, cætera maria alluunt. Ptolemæus eam cum Strabone in peninsulae formam describit, quam maria tribus lateribus circumfundunt, uno vallant Alpes. Accuratius fines ita constitui possunt, ut ab Ortus Aequinoctiali & æstivo habeat mare Adriaticum, quod & Superum, vulgo nunc appellatur *Golfo di Venezia*: ab occasu æquinoctiali Varum fluvium cum Alpium jugis, quæ Galliam Narbonensem ab Italia separant: à meridie sive occasu hiberno mare Tyrrhenum sive Tuscum, quod & Inferum, Italis vulgo *Mar Tirreno* dictum: à septentrione partim Alpes, quibus à Germania discluditur, partim mare Adriaticum. Itaque vere M. Cato apud Servium Alpes dicit muri vice tueri Italiam.

Magni-

